

MAGYAR AFRIKA TÁRSASÁG
AFRICAN–HUNGARIAN UNION

AHU MAGYAR AFRIKA–TUDÁS TÁR
AHU HUNGARIAN AFRICA–KNOWLEDGE DATABASE

VOIGT, Vilmos

Introduction à la poésie orale / Bevezetés a szóbeli költészetbe

Eredeti közlés /Original publication:

Filológiai Közlöny, 1986–1987, 32–33. évf., 102–104. old.

Elektronikus újraközlés/Electronic republication:

AHU MAGYAR AFRIKA–TUDÁS TÁR – 000.002.871

Dátum/Date: 2018. május / May

filename: voigt_1986_recZumthor

Ezt az információt közlésre előkészítette

/This information prepared for publication by:

B. WALLNER, Erika és/and BIERNACZKY, Szilárd

Hivatkozás erre a dokumentumra/Cite this document:

VOIGT, Vilmos: Introduction à la poésie orale / Bevezetés a szóbeli költészetbe, *AHU MATT*, 2018, **pp. 1–7. old.**, No. 000.002.871, <http://afrikatudastar.hu>

Eredeti forrás megtalálható/The original source is available:

Közkönyvtárakban / In public libraries

Kulcsszavak/Key words

magyar Afrika-kutatás, könyvismertetés (Paul Zumthor: Introduction à la poésie orale, 1983)

African studies in Hungary, book review (Paul Zumthor: Introduction à la poésie orale, 1983)

AZ ELSŐ MAGYAR, SZABAD FELHASZNÁLÁSÚ, ELEKTRONIKUS,
ÁGAZATI SZAKMAI KÖNYV-, TANULMÁNY-, CIKK- DOKUMEN-
TUM- és ADAT-TÁR/THE FIRST HUNGARIAN FREE ELECTRONIC
SECTORAL PROFESSIONAL DATABASE FOR BOOKS, STUDIES,
COMMUNICATIONS, DOCUMENTS AND INFORMATIONS

* magyar és idegen – angol, francia, német, orosz, spanyol, olasz és szükség szerint más – nyelveken készült publikációk elektronikus könyvtára/
writings in Hungarian and foreign – English, French, German, Russian,
Spanish, Italian and other – languages

* az adattárban elhelyezett tartalmak szabad megközelítésűek, de olvasásuk vagy letöltésük regisztrációhoz kötött/the materials in the database are free but access or downloading are subject to registration

* Az Afrikai Magyar Egyesület non-profit civil szervezet, amely az oktatók, kutatók, diákok és érdeklődők számára hozta létre ezt az elektronikus adattári szolgáltatását, amelynek célja kettős, mindenekelőtt sokoldalú és gazdag anyagú ismeretekkel elősegíteni a magyar afrikanisztikai kutatásokat, illetve ismeret-igényt, másrészt feltárni az afrikai témájú hazai publikációs tevékenységet teljes dimenziójában a kezdetektől máig./The African-Hungarian Union is a non-profit organisation that has created this electronic database for lecturers, researchers, students and for those interested. The purpose of this database is twofold; on the one hand, we want to enrich the research of Hungarian Africa studies with versatile and plentiful information, on the other hand, we are planning to discover Hungarian publications with African themes in its entirety from the beginning until the present day.

INTRODUCTION À LA POÉSIE ORALE

Paul Zumthor: Introduction à la poésie orale, 1983, Paris, Seuil, 308 + 3 p.

VOIGT, Vilmos

Filológiai Közlöny, 1986–1987, 32–33. évf., 102–104. old.

A legrangosabb francia költészetelméleti sorozat (*Collection Poétique*) szerzői listája (ábécérendben és erősen válogatva Arisztotelész, Bemond, Genette, Jakobson, Propp, Riffaterre, Ruwet, Todorov, a sokkal inkább Wellek mint Warren után) végül Zumthor nevével zárul. Ez a francia középkorkutató irodalomtudós voltaképpen Kanadában tevékenykedik, immár negyedszázada a legfontosabb és legszellemesebb poétikai művek szerzője. 1972-es *Essai de poétique médiévale* című kötete azért volt kirobbanó siker, minthogy a legmodernebb irodalomelmélet segítségével a francia (és távlatként az európai) költészet eredeti (*sui generis*, sőt *suaó spéciéi*) poétikai rendszerét mutatta be, vagyis nem egy utólag, íróasztal mellett konstruált fantazmagóriát, hanem az akkori, vélhető, fáradságos munkával is nehezen kideríthető, önérvényű rendszert.

A történetiség akkori fogalma, a költő és szövegének viszonya, a költői üzenet, a műfajok és a műfaj-hierarchia (rajta kívül még nem több, mint három ember által feltalált alapvető poétikai fogalom !), majd az *écriture* névvel illetett művészi módszerek bemutatása olvasható itt, olyan jelenségek egyelőre végérvényes leírásával, mint az udvari énekek (*chanson* és *chant*), elbeszélések (*récit*), valamint a későbbi regény és novella ekkor bizony még igazán távoli és kezdeti rokonai (*roman*, *nouvelle*), sőt a bemutatott műfajok (*dialogue*, *spectacle*) is teret kapnak. E. R. Curtius (*Latei-nische Literatur und europaisches Mittel-alter*, 1948, Zumthor az 1956-os francia kiadást szokta használni) c. monográfiája óta ez a legfontosabb európai középkori irodalomtudományi nem kézikönyv, hanem gondolatébresztő monográfia, minthogy – sajnos – nemcsak az európai irodalomtudo-

mány nem vett eddig tudomást Sz. Sz. Averincev: *Poetyika rannevi-zantyijszkoj lityeraturi* (Moszkva, 1977) és Je. M. Meletyinszkij: *Szrednyevekovej roman* (Moszkva, 1983) csodálatos monográfiájáról, hanem, nyelvi okokból a magyar könyvkiadás (?) és Zumthor egyaránt távol maradt ez ihlető remekművektől.

A kanadai kutató 1975-ben kiadott munkája, a *Langue, texte, énigme* azért is fontos, mivel jól bemutatja, hogy egy szakkutatónak nincs szüksége tótágast álló, körmönfont belemagyarázásra ahhoz, hogy a középkori irodalmi szövegek formái, hangszimbolikus vagy éppen teológiai jelképekkel fűszerezett mondanivalóját bemutassa. Nagy anyagismeret, a legmodernebb irodalomelméleti irányzatok méltó el-sajátítása, sőt kezdeményező továbbfejlesztése, világos stílus — ezek Zumthor érdemei, és ennek következtében nemcsak a középkori francia irodalomtörténet, hanem az egyetemes irodalomtudománynak is élő klasszikusa.

Sok alkalommal került kapcsolatba a magyar filológiával, ahol méltó elismerése sem maradt el. Mindezideig azonban nem jelent meg magyar nyelven könyve. Az 1983-ban a szóbeli irodalomról írott áttekintés bizonyos fókig kitérőnek látszik a voltaképpen írásos irodalommal foglalkozó kutató életművében. Amikor az 1980-as urbinói szóbeliség-konferencián alkalmam nyílt a szerzővel megbeszélni műve fő gondolatait, már világos volt, hogy kiindulópontja André Jolies *Einjache Formen* című alapműve (1929), amely franciául éppen az ő bevezetésével jelent meg a „collection Poétique” sorozatában.

A mostani kötet rövid és tartalmas bevezetésből, majd négy részből áll, 3-3 és 4-4 fejezettel. Minthogy ezeket együtt számozza, összesen 15 fejezetet, és egy (számozatlan) zárószót tartalmaz. 1981-ig terjed bibliográfiája, amelyben úgy sem törekszik a teljességre, hogy néhány bibliografikusan is felhasználható műre külön utal. Még így is több mint egy íves, sűrűn szedett jegyzék következik, elképesztő olvasottsággal, amelyben az a bosszantó, hogy Zumthor e műveket szemmel láthatóan csakugyan kézbe vette.

Abd El-Fattah, Amzulescu (román), Awouma és Noah (Cameroun), Bausinger és Brednich, még csak olasz fordításban Peter Burke, a nem főművével idézett David Bynum, a nem boszorkány-monográfiájával idézett Julio Caro Baroja, természetesen Derrida és Devereux, a pszichoanalitizáló és nevetséges Dundes, a hajmeresztően pedáns és buta Edmonson, a Belgiumban élő kongói etnológus (és csodaszép) Faik-Nzuji, az afrikai szóbeli költészet egymással soha

egyét nem értő papisszái, mint az angol Finnegan és a szenegáli francia (*belga – a Szerk.*) Kesteloot, Fónagy Iván és a sajtóhibával közölt Magdics Klára, Freud és a kongói utazó André Gide, még egy magyar (akiről ezt Zumthor nem tudja), Görög Veronika, a kultúra teoretikusai közül Greimas és Huizinga, természetesen Roman Jakobson, Heda Jason (Israel) és H. R. Jauss (már a befogadás-esztétika korszakából), néhány Kristeva mű, ám a hagyományos kanadai népdalkutató Luc Lacourcière is, egy francia nyelvű tanulmánya révén akadémiánk külföldi tagja, a rövid időre lágerlakó Dmitrij Lihacsov, Bartók Béla hajdani munkaadója, a szerbhorvát epikus dalokat kiadó Albert Lord, természetesen Lotman, a sajtóhibával közölt, időközben elhunyt finn folklorista, Elli-Kaija Kongás, McLuhan és Nietzsche, Nyéki Lajos, a ma Bloomingtonban élő észt folklorista, egykor a Pázmány Péter Tudományegyetemen az észt nyelv lektora, Felix Oinas, az afrikai Okpehwo és az afrikanista Denise Paulme, a román Mihai Pop, a revizionista Claude Roy francia (népszerű) folklór antológiája, Sartre és a fulbékkel foglalkozó Christine Seydou, a kuna indiánokkal foglalkozó amerikai Sherzer, a szovjet Taksami, akinek a szibériai kis népekről szóló dolgozata még a szakemberek előtt is gyakorlatilag ismeretlen maradt, Tzvetan Todorov és Paul Valéry, Dame Frances Yates és Zumthor vagy tucat korábbi munkája van itt idézve, együttesen majdnem félezer (!) mű.

Némi elégtétellel említem meg, hogy tőlem négy dolgozatot is felhasználott, magyar kollégáimtól sosem élvezett körültekintéssel és figyelemmel. Egyszóval mindent tud és mindenről még többet is tud. Ennek ellenére műve nem egy adatolt bibliográfia, hanem önálló tudományos eredménynek tekinthető áttekintés, amihez azért kellett ennyi szakirodalom és körültekintés, mivel Zumthor a szóbeli irodalom egészét kívánta bemutatni.

Minthogy e bonyolult, irodalomelmélet, folklorisztika, kommunikációelmélet és etnológia közti tudományterület összességét kívánta jellemezni, igen nehéz röviden visszaadni, mi is Zumthor véleménye a felvetődő kérdésekről. A folklór és a „népi(es) költészet”, valamint az írásbeliség jellemzésével kezdi. Néhány előadási probléma (pl. színházszerű szokások) bemutatása után a nagy és kis formákkal, vagyis a műfajokkal foglalkozik. Természetes, az eposz (hősepika, nagyepika) kap kitüntetett helyet a bemutatás során. Elemzi az előadás kérdéseit, illetve foglalkozik szöveg és dallam, mimika, gesztusok és díszítmények kapcsolatainak kérdéseivel. A szerepek körében

a szerző, a „közvetítő”, az előadó, a hallgató (és általában a befogadó) egyaránt tárgyalásra kerül. Ide sorolja a hagyomány időtartamát az emlékezés kérdéseit, valamint a rítusszerű vonásokat. Egyszóval olyan szintézist olvashatunk, amely a megalkotástól a befogadásig mindenre kiterjed. Előzményei és társművei ismeretében is önálló tudományos alkotás, saját szempontokkal és eredményekkel. Napjainkban, amikor a szóbeliség új reneszánszát éli (pl. a tömegközlésben), és végre úgy látszik, afrikai, amerikai és ázsiai adatok bevonásával legalábbis a világméretű áttekintések valódi közelségébe kerülünk, egy ilyen összegezés különös értékű. Veszeloovszkij, a Chadwick-kézikönyv, Bowra vagy mások művei után új szintézist olvashatunk.

Zumthor irodalomtudós, a középkori irodalmon kívüli adatokat is ott szerzett tapasztalatai alapján ismerteti. Kommunikációs felfogása ellenére sem ad társadalmi vagy etnikus magyarázatokat. Műfajelmélete e könyvben inkább gyakorlati, mint teoretikus. Nem foglalkozik a stílus (és a *modus*) kérdéseivel, érthető módon nem törődik a filológiai jellegű összehasonlító folklorisztika típus- és motívum-egyeztetéseivel. Könyvéből egyetlen műfaj világtörténetét sem ismerjük meg. Bizonyára azért sincs tárgy-vagy földrajzi névmutatója a kötetnek, nehogy a tájékozatlan olvasó úgy vélje, e kötetből már mindent megtudott, ami a világ nem-írással költészetét illetően fontos. A legrégibb anyag filológiai, a legmodernebb anyag művelődéstudományi bemutatása (vagy bírálata) is hiányzik.

Ezekhez képest más (és jobb, használhatóbb) e könyv: mindaz, amit egy irodalomtudós a szóbeli irodalmi jelenségekről fontosnak tart, itt rendszerezve került bemutatásra. Ezért kézikönyve máris a folklorisztikának, irodalomtudomány részének egyaránt. E közbülső területen, közvetlen előzmények nélkül is áttekintő kézikönyv. Eredménye is, gondolkodásmódja is tanulságokat ad, különösen a magyar olvasó számára, aki a felhozott példák zömét is csak másod- (vagy sokad-) kézből ismeri, ezenkívül a felhozott poétikaelméleti apparátushoz is csak a legkritikább esetben juthatott közel. Ezért a mű nem részleteiben, hanem módszerében, gondolkodásmódjában a legfontosabb számunkra, generációk kézikönyve lehet.

Minthogy olyan kötetről van szó, amely aránylag csekély terjedelemben mutatja be a felsorolt kérdésköröket, tárgyalásmódja tömör, példáit csak utalásszerűen érinti. Zumthor újítása, hogy híres szépirodalmi alkotásokat (mondjuk Dante műveit, nemcsak a középkori verses epika remekeit) a maguk helyére beillesztve említi. Az egész világ

irodalmára és szóbeli irodalmára kiterjed figyelme. Minthogy Jolies: *Einfache Formerly*, John Greenway: *Literature Among the Primitives* (1964), Jan Vansina: *Oral Tradition* (francia eredetije 1961-ből, közkeletű angol fordítása 1965-ből), Ruth Finnegan: *Oral Poetry* (1977) és egyéb kézikönyvek nem jelentek meg magyarul. Sőt, hogy régibb, klasszikus műveket vagy sokkal inkább csak a szakkutatás számára szóló szakkönyveket említsünk – Kurt Ranke, Max Lüthi, Lars Lönnroth, Maja Boskovic-Stulli, Karel Horálek, V. Ja. Propp műfaji dolgozatai stb. —, amelyeket azért még Zumthor sem ismer, illetve nem idéz, a jelen könyv, ha nem is teljes, de legalább fél-koronája egy sokrétű kutatási területnek. A szóbeli költészet az ősköltészettől a mai zenei fesztiválokig terjed (Zumthor idézi is az utóbbi példákat), és az egész áttekintéséhez éppen ilyen józan, a fontos összefüggéseket bemutató művekre van szükség.

Úgy látszik, a magyar folklorisztika egészének eredményei nem vallának szégyent egy ilyen összefoglaló munkában sem. Ennek megírása nem is lenne lehetetlen. Amíg azonban nincs olyan könyvkiadó, amely egy hasonló témájú és ilyen gazdag tudományos apparátussal rendelkező művet kiadna, Zumthor könyve az utolsó szó, horizont-tágító olvasmány marad a magyar olvasó előtt. Természetesen nagy szükségünk lenne arra, hogy e művet magyarul is megjelentessék, ez esetben egy olyan kommentárral, amely felhívja a figyelmet a mi idevágó műveinkre, illetve azokra a kérdésekre, amelyekkel a szerző nem foglalkozott.